

קדיש תתקבל

In each תפלה, we recite קדיש תתקבל only once. What is its purpose?:

רבינו יהודה ב"ר יקר-פירוש התפלות והברכות -עמ' עז'-ומיד אומר קדיש אומר תתקבל כיון שעומד בסוף התפלה, כדאמרינן במדרש תלים (יט'): אמר ר' מנחם מלאך שהוא ממונה על התפלה ממתין עד שתתפלל כניסה אחרונה שבישראל, ונוטל כל תפילות ועושה אותן עטרה, ונותנה בראש קונו. ולכך אומר החזן תתקבל צלותהוון ובעותון דכל ישראל בשביל שהמלאך מחבר את כלן לעשות אותם עטרה. וזהו כתר יתנו' לו שאומרים בקדושה ראש התפלה. ואחר כך אומר יהא שלמא רבה שצריך לחתום כל התפילות, בשלשה שמנה עשרה, וא-לה' נצור וסדר קדושה. והיינו דאמרינן במדרש תלים גדול השלום שאין חותם כל הברכות אלא שלום.

סדר טרוייש סימן ב'-ומאחר שביארתי כי תתקבל גומרת תפלת י"ח אין אומים תתקבל לא בקדיש לנער² ולא בקדיש אחר שיר השירים רות וקהלת ולא לאחר צדוק הדין ולא לאחר דרשה ולא בשום מקום רק אחר י"ח, אבל לאחר סליחות שהם כמו תפלת י"ח אומרים תתקבל. ויש שאין אומרים אחריה תתקבל דלא השיבו להו כתפלת י"ח, אבל לפני הסליחות אין אומרים תתקבל לכולי עלמא, וגם לא קדיש אם לא התחיל פסוקים, כי קדיש לעולם אחר פסוקים נתקן כאשר פירשתי.

The comment of רבינו יהודה ב"ר יקר explains two practices; i.e. why we add the line of קדיש תתקבל to קדיש and why we add the lines whose theme is שלום. Both practices impact upon our understanding of קדיש יתום. קדיש יתום is a duplicate of קדיש תתקבל except that the line of תתקבל is deleted. The line of תתקבל is not recited because we do not want to repeat the request that the רבוננו של עולם accept the prayers of the Jewish people. We recite the lines whose theme is שלום in קדיש יתום because קדיש יתום was instituted to be the last words that are recited in our תפילות. This rule raises some doubt about our practice of reciting קדיש יתום after certain prayers such as מזמור שיר הנכתב הבית לדוד in מוזמור שיר הנכתב הזמירות, פסוקי דזמרה, after מזמור שיר ליום השבת on Friday nights and after אנעים זמירות on שבת morning.

1. The connection between the word: תתקבל and the words: כתר יתנו explain why in some ancient סידורים all recitals of קדושה began with the words: כתר יתנו.
2. The term קדיש לנער is what we refer to today as קדיש יתום. The practice began as means by which children could learn the words of קדיש by reciting the last קדיש of certain תפילות. Then it was expanded to include all children who lost a parent. In its final phase of development, the practice was expanded to allow all those who lost parents to recite the final קדיש of all תפילות.

That the line of תתקבל is strictly a תפלה and not an essential part of קדיש can be seen from the number of versions of the line.

רמב"ם-סדר תפילות נוסח הקדיש-קדיש בתרא, כל קדיש שאומר שליח ציבור אחר שגומר התפלה שאינו אומר אחריו כלום אלא כל העם שומעין אותו ונפטרין, נהגו העם להוסיף בסופו נוסחא זו: תתקבל צלותהון ותתעבד בעותהון וצלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבוהון דבשמיא, יהא שלמא רבא וסייעתא ופורקנא משמיא עליכון ועלנא ועל קהלהון דישראל ואמרו אמן, עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן.

מנהג ספרד- תתקבל צלותנא ובעותנא עם צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבוהון דבשמיא יהא שלמא רבא מן שמיא, חיים ושבע, וישועה ונחמה, ושיזבא, ורפואה, וגאולה, וסליחה וכפרה, ורוח והצלחה, לנו ולכל עמו ישראל, ואמרו אמן. עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן.

תתקבל the line of adding the practice of did not accept the practice of adding the line of תתקבל גאון:

סידור רב סעדיה גאון עמ' מא' - אחר כך אומר קדיש יתגדל ומסיים בסופו עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על כל ישראל.

We find the same practice in the סידור על פי הגאונים חיברו רבינו שלמה ברבי נתן.

What is the origin of the word: בעותהון?

ספר אבודרהם הקדיש ופירושו-וכשאומר קדיש אחר סדור כל תפלה מוסיפין בסופו תתקבל צלותהון ובעותהון דכל ישראל על שם (ברא' מה, כב) אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי ומתרגמי' בתרגום ירושלמי בצלותי ובבעותי, ולכן סמכין זה לזה.

It is our custom not to recite the line of תתקבל on תשעה באב. Why?

סדר טרוייש סימן ג'-ליל ט' באב ובשחרית שלו אין אומרים תחינות, והוא רחום, משום דכתיב גם כי אזעק ואשוע סתום תפלתי (איכה ג' ה') ומהאי טעמא דסתום תפלתי אין אומרים תתקבל בט' באב.

Others permit the recital of the line of תתקבל in תפלת שחרית on תשעה באב :

ספר הרוקח הלכות תשעה באב סימן שיא'-אבל יש רבנים שחולקין בדבר שמצריכין לומר לאחר תהלה לדוד למנצח בשחרית ובא לציון גואל וקדיש תתקבל צלותהון וטעם שלהם שעיקר אבילות אינו נוהג כי אם בלילה ולא יותר. ולמחר מקצת היום ככולו.

Whether an אבל who acts as the שליח ציבור during the first seven days of אבילות recites תתקבל is in dispute. It is tempting to compare the status of an אבל to תשעה באב. But is it really comparable? Although the רבנו של עולם may shut out our תפילות on תשעה באב, why would the רבנו של עולם do the same to an אבל. It would appear that both the practice of allowing an אבל to recite תתקבל and of prohibiting him have support.

TRANSLATION OF SOURCES

עז' - Immediately he recites Kaddish and recites within it the line of Tiskabel since he has reached the end of the prayer service. This practice is in line with what we learned in the Midrash on Sefer Tehillim (19): Rabbi Menachem said: the angel that is in charge of prayer waits until the last Jewish synagogue completes its service and gathers together all the prayers and fashions them into a crown and places the crown on the head of G-d. The prayer leader directs the words: Tiskabel Tzlos'Hohn Oo'Va'Ooson D'Chol Yisroel to that angel to encourage him to collect the prayers and to create a crown from them. That is the meaning of the words: Keser Yitnu (A crown they will give You) that is recited as the opening words of Kedushah in Shemona Esrei. Then the prayer leader says: Yihai Shlama Rabbah which is how the prayer leader must close Shemona Esrei the three times he does so; how Elokei Nitzor must be finished and how Kaddish Tiskabel must end. That is what was meant in the Midrash of Sefer Tehillim: great is peace; that all sets of Brachos must end with a statement of peace (i.e. Birkat Hamazone).

שופ' - When the prayer leader recites Kaddish after completing the Tefila, he adds: Tiskabel . . . based on the verse (Bereishis 48, 22) that I took from the Amorite with my sword and my bow. Those words are translated by the Targum Yerushalmi as with my prayer and with my beseeching, that is the reason those words are added here.

ב' - After I explained that Tiskabel closes out Shemona Esrei, you now understand why the Kaddish recited by a child does not contain the line of Tiskabel and neither does the Kaddish that follows the recital of Megilos Shir Ha'AShirim, Rus, Koheles and why it is not included after reciting Tzidduk Ha'Din at a funeral and not after a lecture and not in any instance that is not the completion of Shemona Esrei. However, after reciting Selichos which are like Shemona Esrei we do recite Kaddish with the line of Tiskabel. There are those who do not consider Selichos to be the equivalent of Shemona Esrei so they do not recite Tiskabel after completing selichos. Concerning reciting Tiskabel before Selichos, everyone agrees that it is inappropriate to do so. Not even regular Kaddish should be said unless you recited some verses because Kaddish was composed to be recited after verses as I explained.

ג' - On the night of Tisha B'Av and the day of Tisha B'Av we do not recite supplications such as V'Hu Rachum, because of the verse in Megilas Eichah 3, 5: Though I would cry out and plead, He shut out my prayer. Because G-d shuts out our prayers on Tisha B'Av we do not recite the line of Tiskabel in Kaddish.

ספר הרוקח הלכות תשעה באב סימן שיא' - There are Rabbis who disagree and hold that after reciting Ashrei, La'Minatzeach and Oo'Vakh L'Tzion on Tisha B'Av in the morning, the prayer leader should recite Kaddish with the line of Tiskabel. They base their practice on the fact that the primary mourning on Tisha B'Av takes place at night and not more than that. Since the mourning ends in the middle of the day of Tisha B'Av, we treat the whole day as not being a day of mourning for this purpose.

SUPPLEMENT

RECITING **תתקבל** IN A MOURNER'S HOUSE

The question as to whether a mourner who is leading the services during the initial seven days of mourning should recite the line of **תתקבל** in **קדיש** is not dealt with directly by the **גמרא** nor by the **ראשונים**. It is an issue that is first discussed by the **אחרונים**. Among them there is a split in opinion. Because the issue is not specifically addressed in earlier sources, we are left with the following question: is the silence on this issue among early sources to be interpreted as demonstrating that earlier sources were opposed to or in favor of mourners reciting the line of **תתקבל** when they act as **שליח ציבור**. The sources reveal that this issue is tied to a more fundamental question: should a mourner act as **שליח ציבור** during the first seven days of his mourning. The present view that it is favorable for a mourner to act as **שליח ציבור** impacts on the question as to whether a mourner who is leading the services during the initial seven days of mourning should recite the line of **תתקבל** in **קדיש**.

The **גמרא** does not raise the issue concerning a mourner reciting the line of **תתקבל** nor does the **גמרא** present an opinion as to whether a mourner may act as **שליח ציבור** during the first seven days of his mourning. However, the **גמרא** does present its opinion that a mourner during his first seven days of mourning should not learn **תורה** or teach **תורה** unless a group needs him to do so.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כא' עמ' א'—תנו רבנן, אלו דברים שאבל אסור בהן: אסור במלאכה, וברחיצה, ובסיכה, ובתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל, ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה, במדרש ובהלכות ובתלמוד ובאגדות. ואם היו רבים צריכין לו, אינו נמנע. ומעשה ומת בנו של רבי יוסיף בציפורי, ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו. רבה בר בר חנה איתר ביה מילאת, סבר דלאה למיפקד לפיראט. אמר ליהק רבי חנניה: אם היו רבים צריכין לו, אינו נמנע. סבר לנוקמי אמורא עליה – אמר ליהק רב: תנאי, ובלבד שלא יעמיד תורגמן. ואלא הביכי אעביד? כי הא תשניא: מעשה ומת בנו של רבי יהודה בר איבעיה, ונכנס לבית המדרש. ונכנס רבי חנניה בן עקבי וישב בצדו, ולחש הוא לרבי חנניה בן עקבי, ורבי חנניה בן עקבי לתורגמן, ותורגמן השמיע לרבים.

The **רא"ש** extends the rule enunciated by the **גמרא** to the mourner acting as **שליח ציבור**:
שו"ת הרא"ש כלל כוז סימן ב—ואבל אינו יוצא מפתח ביתו שבת ראשונה לשמוע ברכת מילה וברכת חתנים. והאי אדשיא לך, דאב הייב בכל המצות האמורות בתורה, היינו

במצות עשה שבגופו, ציצית ותפילין, או למול את בנו; אבל לילך למילה ולחופה ולשמוע הברכה, בשביל גמילות חסדים אין לו לצאת מפתח ביתו. וכשמתפלל לנו בבית האבל, אם אין שם אחר שיתפלל, יכול האבל להתפלל ולהוציא אחרים ידי חובתם, כי האבל חייב בכל המצות.

This rule was incorporated first by the טור:

טור יורה דעה סימן שיפד-אבל אסור לקרות בתורה ונביאים וכתובים ואסור לשנות במשנה תלמוד הלכות ואגדות וי"ל שאין איסור זה אלא ביום ראשון כמו תפילין ולדן אלא אסור כל ז' ואם רבים צריכין לו מותר ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר ואחר יאמר למתורגמן והמתורגמן ישמיע לרבים וכתב הרי"ן גיאות דוק בשרבים צריכין לו להתלמד אבל אם האבל כהן ואין שם כהן אחר אלא הוא אסור לקרות הואיל וסני לישראל שיקרא במקומו רוכש במקום תגה דרב קרא בכהני וכתב רמב"ם כיון שאין האבל יוצא ב"ה אצ"ל שאינו עומד וקורא ואין כאן משום דרכי שלום כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה כשמתפלל לנו בבית האבל אם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל ולהוציא הרבים שהרי הוא חייב בכל המצות י"א אף ע"ג שבט"ב מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה באבל אסור כמו שהוא חמור מט' באב גם כן בשאר דברים ויש מתירין וכן דעת א"א הרא"ש שכתב וכן נהגו שהאבל קורא במסכת מ"ק בהלכות אבילות אע"ג דבאבל רבתי משמע שהוא אסור דתניא התם רב ת"ח שמת לו מת באין ויושבין ונושאים לפניו בהלכות אבלים ואם טעו משיבין בשפה רפה והוא אינו שואל ואם רצה מדבר ע"י עצמו ואם לאו אחר מדבר על ידו פירוש כשמשיבין בשטעו אבל לשאול אינו שואל כלל וי"ל דבינו לבין עצמו מותר לשנות אבל כשאחרים נושאים ונותנים לפניו איכא פירסום טפי ואסור ומיירי כשאין רבים צריכין לו אבל אם צריכין לו אפי' בהלכות אחרות מותר לדרוש כל היום ע"כ:

And then by the שולחן ערוך:

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפד-סעיף א-אבל, כל שבעה ימים אסור לקרות בתורה, נביאים וכתובים, משנה, גמרא, הלכות ואגדות. ואם רבים צריכים לו להתלמד, מותר, ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר, והאחר לתורגמן, ותורגמן ישמיע לרבים. *הגדה:* או ידרוש בעצמו (מרדכי הלכות אבל). ויכול לפסוק איסור והיתר ליחיד השואל אותו, אם אין אחר אלא הוא, וצריכין לו (בא"ז ור' ירוחם). אבל אסור לומר הלכה לתלמידיו, וכן נוהגין, אע"פ שיש מקילין (תא"ו בשם י"א).

סעיף ב- אם האבל כהן, ואין בב"ה כהן אחר, אסור לו לעלות לקרות בתורה. סעיף ג- אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן, יכול האבל להתפלל להוציאן. *הגדה:* ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם, אפילו אין אבל, כי יש בזה נחת רוח לנשמה (א"ז), והאבל מצטרף למנין (שם).

סעיף ד-אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבילות (ועיין בא"ח סימן תקנ"ד סעיף ב'). והני מילי בינו לבין עצמו, אבל אינו לומר עם אחרים,

להבין את התפלה

אלא הם יושבים ונושאים ונותנים בהלכות אבלות, ואם טעו משיבין בשפה רפה, והוא אינו שואל. והני מילי שאין רבים צריכים לו, אבל אם רבים צריכים לו, אפילו בהלכות אחרות מותר, כדאמרינן. סעיף ה-אבל שיש לו בנים קטנים, אין לו לבטלם מלימודם.

Neither the **רא"ש** nor the **טור** nor the **שולחן ערוך** express an opinion as to whether a mourner who is leading the services during the initial seven days of mourning should recite the line of **תתקבל** in **קדיש**. We can ask the same question we asked before: should we interpret this silence as a vote in favor or against a mourner who is leading the services during the initial seven days of mourning reciting the line of **תתקבל** in **קדיש**. The following statement made by the **טור** comparing the seven initial days of **תשעה** to **אבילות** may have played a part in early decisions that ruled that a mourner is prohibited from reciting the line of **תתקבל** in **קדיש**:

י"א אף ע"ג שבט"ב מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה באבל אסור כמו שהוא חמור מט' באב גם כן בשאר דברים.

It should be further pointed out that neither the **רא"ש** nor the **טור** nor the **שולחן ערוך** discuss the reason that a mourner should not be the **שליח ציבור להתחילה**. That question was answered by Rabbi Moshe Feinstein, **זצ"ל** in his **תשובה** on this issue that appears later in this article³.

Here are the opinions of several **אחרונים** on the issue of a mourner reciting the line of **תתקבל** in **קדיש** during the first seven days of mourning:

שו"ת בצל החכמה⁴ חלק ד סימן סח-דין אמירת תתקבל בבית אבל.
ואשר שואל כהד"ג שליט"א בנוגע להמנהג שלא לומר תתקבל צלותהון בבית האבל והביא משו"ת מרן רעק"א תניינא סי' כ"ד שהוא שיבוש והוראה בטעות, ואמנם שמע הכרעה בזה בשם הגאון בעל שו"ת קול ארי', שכל שהאבל בעצמו עובר לפני התיבה לא יאמר תתקבל אבל אם אחרים מתפללים לפני התיבה בבית האבל יאמרו תתקבל, ורצונו לשמוע בזה חו"ד העני', והנני לרצונו כמיסת הפנאי.

(א) הנה גם מרן בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' ש"ע) כ', שמה שאין אומרים תתקבל צלותהון בבית האבל כמדומה שמנהג טעות הוא שלמדו כן מדין ט' באב אמנם אינו דומה והוא בעצמו בהיותו אבל על אביו ז"ל הי' אומר בביתו תתקבל אלא שעכ"ז כ' שאין רצונו

3. He opines: הרי דטעם הטור בשם הרא"ש שאסור הוא משום שעכ"פ הקהל צריכין לשלוח מה שיותר כבוד.

4. Rabbi Betzalel Stern (1911-1989), born in Hungary.

לבטל המנהג מפני המחלוקת, עד שיצא גם למצא מקום למנהג ההוא. ואני זה שנים רבות נצטערתי להבין ד"ק, שכ', דיען מבואר בשו"ע יו"ד (סי' שפ"ד סעי' ג'), שאם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל להוציא אחרים יד"ח ע"כ, משמע הא יש שם אחר לא יהי האבל ש"צ להוציא רבים יד"ח. ומה שלפי מנהגנו נעשה האבל תוך שבעה ש"צ בביתו היינו טעמא, דהאידינא אין הש"צ מוציא אחרים יד"ח שהרי כל הקהל מתפללים בפנ"ע באותו נוסח שהש"צ מתפלל. ולכן בתקבל צלותהון שרק הש"צ אומר עבור הציבור הוי כמוציא רבים יד"ח, על כן נכון שהאבל לא יאמרנה שאין האבל יכול להתפלל על הצבור ותוכ"ד ע"ש. – ולא זכיתי להבין ד"ק, דטעמא מאי יכול האבל להתפלל להוציא רבים יד"ח כשאין שם אחר, משום דמוטב שיתפלל האבל להוציא אחרים יד"ח משתתבטל תפלת הצבור לגמרי. מעתה גם בתפלת תקבל צלותהון אם הי' המנהג שלא יאמרנה האבל אלא מישווא אחר מן הצבור הי' ניהא, אבל הרי המנהג שהאבל אינו אומרנה וכיון שהאבל הוא הש"צ גם אחר מן הצבור אינו אומרנה ונמצא תפלת תקבל צלותהון מתבטלת לגמרי, וא"כ הרי מוטב שהאבל יאמרנה משתתבטל לגמרי, דכמו באין שם אחר שנעשה האבל ש"צ להוציא רבים יד"ח, ה"נ בזה הי' הש"צ חייב לאומרנה כדי שלא תתבטל תפלת תקבל לגמרי וכמש"כ. על כן דברי מרן זצוק"ל צ"ע רב בזה.

(ב) עוד כ' בשו"ת מהר"ם שיק (שם) לישב המנהג שלא יאמר האבל תקבל צלותהון, דכתיב שתם תפלתי א"כ אינו נראה כתפלה אלא כדרישת כלל ישראל שהשי"ת יקבל תפלת כלל ישראל וגם הוא כולל עצמו עמהם ולכך גם תקבל הוי כדרישת שלום ולכך אין אומרין אותו בת"ב דאסור בדרישת שלום וא"כ ה"ה באבל שאסור ג"כ לדרוש בשלום אחרים ע"כ ע"ש. – וצ"ע מאי שנא תקבל מעושה שלום וכו' הוא יעשה שלום עלינו שהוא ג"כ על כלל ישראל וכולל עצמו עמהם כמבואר במהר"ם שיק שם, ואפי"ה אומרין אותו בת"ב ובבית אבל.

(ג) ומ"מ מי יחלוק על הוראת הגאון מהר"ם שיק שהי' גאון ההוראה, לכן בודאי במקום שנהגו נהגו, אבל הרי גם לשני הטעמים המבוארים במהר"ם שיק אין מקום לדלג על תפלת תקבל רק כשהאבל הוא העובר לפני התיבה אבל אם אחרים מתפללים בבית האבל כש"צ אין טעם לדלגו, א"ו שכך הי' המנהג לדלג על תקבל דוקא כשהאבל הי' הש"צ ולזה טרח מרן זצ"ל למצא לו טעם. אבל כשאחר מתפלל כש"צ בבית האבל ל"ה מנהג כלל שלא לומר תקבל, לכן דברי מרן הגאון קול ארי' ברורים, שאם אחר עובר לפני התיבה בבית האבל יאמר תקבל, ואין בזה שינוי ממנהג שנהגו וכשמ"כ. – ויה"ר שנוכה לראות במהרה בנחמת ציון וירושלים בבצאו"א.

העולה להלכה: (א) במקום שנהגו שאבל תוך ז' כשהוא ש"צ אינו אומר תקבל צלותהון אין

להבין את התפלה

לבטל המנהג, אבל במקום שלא נהגו אין להנהיג כן (אות א' ב'). – ב) כשאחר עובר לפני התיבה בבית האבל יאמר תתקבל אף תוך ז', ואין מנהג בזה כלל שלא לאומרה (אות ב'). בדרישת שלוו' ברכת ישועה הצלחה וכל טוב סלה ידידו מצפה תמיד לרחמי ה' כי לא כלו. וינא יצ"ו כ"ה בשבט ה' תשל"ח. בצלאל שטרן

שו"ת יביע אומר⁵ חלק ד – יורה דעה סימן לב

ו. ולענין אמירת קדיש תתקבל בבית האבל, הנה במעבר יבוק (עתר ענן הקטורת פ"א) כתב, שאין אומרים תתקבל בבית האבל כשם שאין אומרים אותו בט' באב. ע"כ. ובשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' שע) כ', שאמת הדבר שלא מיחה באבל שלא אמר תתקבל. ואף שכמדומה שזהו מנהג טעות שנראה שלמדו כן מט' באב, ואיכא למימר דלא דמי. (דשאני התם דכתיב שתם תפלתו.) ומ"מ אחר העיון יש מקום למנהג ההוא, כי הנה בתשו' הרא"ש (כלל בז), ובש"ע (סי' שפד ס"ג) איתא, שאם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל להוציא רבים י"ח. ומשמע שאם יש אחר לא יתפלל האבל כש"צ. ולכאורה תימה שהמנהג פשוט שהאבל נעשה ש"צ בביתו בתוך שבעה. ובס' כרם שלמה העיר ג"כ שאין נוהגים בזה כהש"ע. ולפע"ד ה"ט כמ"ש החת"ס (חאו"ח סי' רה), דהאידינא שכל הקהל מתפללים בפ"ע אין נפ"מ כ"כ הואיל ואין הש"צ מוציאם י"ח, וגם בתפלת החזרה אינו מוציאם י"ח שכולם צריכים לשמוע ולענות קדושה וקדיש והש"צ הוא רק מעורר הצבור לד"ז. וכל זה בשאר נוסח התפלה שכולם או' אותו נוסח ממש, אבל תתקבל צלותהון שרק הש"צ אומרו עבור הצבור הוי כמוציא אחרים י"ח, והאבל אינו ראוי לכך כיון שמתוחה עליו מדת הדין וכו'. ועי"ל וכו'. ע"ש. ובשו"ת הגרע"א מה"ת (סי' כד) הביא דברי הרב השואל שכ' להסתמך עמ"ש בספר החיים בשם מעבר יבוק לדלג תתקבל בבית האבל, והוא ז"ל תמה ע"ז, שאיך יעלה על הדעת שהאבל ידלג תתקבל, ולא דמי לט' באב דהתם ה"ט שלא ידמה שאו' תתקבל על הקינות וכו'. ולזה ישתקע הדבר ולא יאמר. והוא הוראה בטעות. ע"כ. וכן הגאון שואל ומשיב ביוסף דעת (סי' שעו דס"ג ע"ד) תמה בזה על המעבר יבוק, דנהי שאין לאבל להתפלל בעד הצבור, וכמ"ש בשו"ת מקום שמואל (סי' עח), מ"מ למה לא יאמרו הצבור תתקבל. ע"כ. ובשו"ת יד סופר (סימן ב אות ב) הכריע ג"כ בדברי הגרע"א הנ"ל. וכן ראיתי לכמה שליחי צבור תלמידי חכמים שאומרים תתקבל בבית האבל. ואף כשהאבל עצמו שליח צבור יש לו לומר תתקבל. ויש להביא ג"כ סמך לזה מ"ש בס' מאורי אור (עוד למועד דק"מ ע"א), דלכאורה יש לתמוה לפמ"ש בזה שכתב קדיש ניצול מגיהנם שעתא ופלגא, שא"כ אם יאמר ט"ז קדישים בכל יום בטל גיהנם? וצ"ל דהיינו דוקא לקדיש תתקבל בג' תפלות דמהני להו וכו'. ע"ש. ולפ"ז נכון יותר שהאבל יאמר קדיש תתקבל. ומ"מ עיקר קושיתו לק"מ, שכבר כתב מרן החיד"א בשו"ת ברכה (סי' שעו סק"ז) וז"ל, רבים נהגו לצוות לבניהם לומר ח' קדישים

5. Rabbi Ovadia Yosef.

בכל יום, משום מ"ש בזה"ק שהקדיש מועיל שעתא ופלגא, ולהכי אומרים ח' קדישים להציל ל"ב שעות. אמנם רבינו מהרח"ו זצ"ל גילה סודו שכוונת שעתא ופלגא אינה כפשוטו, אלא מדרגה בגיהנם שנקראת שעתא ופלגא. ע"כ. וכ"כ עוד בהגהותיו ניצוצי אורות על הזוה"ק ח"א (דס"ב ע"ב). ע"ש. והגם שמהר"ח פלאג"י בכה"ח (סי' כח אות ב) הביין ד' הזוה"ק כפשוטו, אנו אין לנו אלא מ"ש המהרח"ו ז"ל. וע' בס' זכירה לחיים ח"א (דף ד סע"ב). ובפתח הדביר ח"ג (סי' רס סק"ח). ע"ש. וגם מ"ש המאורי אור שהקדיש שמועיל לנפטר הוא קדיש תתקבל. המעיין בשער הכוונות (דט"ו ע"ב), ישר יחזו פנימו שהקדיש שמועיל לנפטר הוא קדיש בתרא שאומרים קודם עלינו לשבח. וע"ע בכף החיים למהר"י סופר (סי' נה סק"ב). ע"ש. ואכמ"ל. ועכ"פ נראה עיקר שהאבל אומר תתקבל, כי אף המהר"ם שיק הנ"ל לא כתב זאת אלא לקיים המנהג של הנוהגים שלא לאומרו. ובשגם שיש להשיב על דבריו, מ"מ אתרא דנהוג נהוג, אבל במקום שאין מנהג ברור, בודאי שיש לומר תתקבל כדברי הגרע"א והיד סופר הנ"ל. ולאפוקי ממ"ש הגרי"מ טוקצינסקי בס' גשר החיים (עמוד רו, פ"כ ס"ג אות ח) שבהיות שיש מחלוקת אם אומרים תתקבל בבית האבל, ראוי להנהיג שאם האבל עובר לפני התיבה אינו אומר תתקבל, ואם אחר עובר יאמר תתקבל, אולם כיום נוהגים שגם האבל אומר תתקבל ע"כ. והנה אע"פ שיש יסוד לדבריו במה שחילק בין אם האבל ש"צ או אחר עפ"ד היוסף דעת הנ"ל. וכ"כ בשו"ת גנזי יוסף (סי' עד) בשם זקנו הגאון בעל קול אריה שהורה כן. ע"ש. ומ"מ לפע"ד יותר נכון להורות כדברי הגרע"א והיד סופר הנ"ל שהאבל ג"כ אומר תתקבל כשעובר לפני התיבה, שאין לדמות אבל לט"ב בד"ו, כי רב המרחק ביניהם. וכמ"ש לעיל. (ובפרט שהגשר החיים עצמו מעיד שהמנהג שגם האבל אומר תתקבל.).

ז. והנה בעיקר הדבר אם האבל רשאי להתפלל בתור שליח צבור, הנה הרמ"א בהגה (ס"ס שעו) כתב וז"ל, אם האבל יודע להתפלל (בתור ש"צ) יתפלל, ויותר מועיל מקדיש יתום וכו'. ולכאן הוא נגד מ"ש מרן (סי' שפד ס"ג), שדוקא אם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל להוציא רבים י"ח. הלא"ה אחר קודם. וכבר עמד בזה בס' בית הלל סי' שפד, ותירץ דבסי' שעו מיירי באב

שו"ת פעולת צדיק' חלק ג סימן קפח

כתב מר"ן הש"ע ביו"ד סי' שפ"ד ס"ג וז"ל: אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים י"ח יכול האבל להתפלל להוציאן עכ"ל. והוא מהטור בשם תשו' הרא"ש. וכ' בס' בית הלל על זה וז"ל: והנה משמע מכאן דתוך ז' לא יתפלל האבל להוציאם אם יש שם אחר שיכול להתפלל והא דכתב לעיל בסי' שע"ו ס"ד בהג"ה ז"ל אבל בימות החול מי שיוודע להתפלל יתפלל ויותר מועיל מקדיש יתום שלא ניתקן אלא לקטנים עכ"ל. א"כ משמע שיותר טוב להתפלל

6. Rabbi Yichyaben Yosef Tzalach (מהרי"י), Yemen, 1700's.

להבין את התפלה

האבל אפי' תוך ז' מדכתב שמועיל יותר מקדיש (יתום ונר' דהתם בסי' שע"ו איירי באבל על אביו ואמו וא"כ יותר טוב להתפלל עצמו כדכ' שמועיל יותר מקדיש). א"כ משמע כשהוא אבל על אביו ואמו איירי אבל כאן איירי באבל סתם שאינו על אביו ואמו אלא שאר אבילות שאין אומרים עליהם קדיש וא"כ לא יתפלל האבל להוציאם אם יש שם אחר שיוכל להתפלל עכ"ל.

וכ' עליו בס' בה"ט וז"ל: ואע"פ שאין ראיותיו מוכרחות כ"כ מ"מ כיון שדבר זה לא נזכר בתלמוד שלא יתפלל האבל תוך הז' והוא מעלה גדולה ותועלת לנפטר לפדות אותו מגיהנם ויותר מועיל התפלה מקדיש כמ"ש רמ"א וביותר צריך תפלה בשביל הנפטר בז' ימים הראשונים שמדת הדין מתוחה עליו ביותר כידוע. ועיין בס' מעבר יבק ובס' נשמת חיים. על כן נר' הנוהג כדברי בית הלל בזה ומתפלל כל הז' על אביו ואמו לא הפסיד כנ"ל (עכ"ל). ולי הצעיר נר' דראיית בה"י ראייה מוכחת דהלא הי"ל לרמ"א להזכיר סברא זו ב' י"א אלו הוה פליג אהרא"ש. גם היה לו להתנות ולומר אם אין שם אחר כמ"ש בסי' שפ"ד אלא ודאי צדקו דברי בה"י דבסי' שע"ו שמדבר בענין תפלה על אב ואם לא עשה שום תנאי משא"כ בסי' שפ"ד.

ומ"מ לי הצעיר אעיקרא דדינא דסי' שפ"ד /יו"ד/ ק"ל דהא בכלי תלמודא ופוי' קי"ל דאבל חייב בכל מצות שבתורה וקי"ל כל המחויב בדבר מוציא את הרבים ולמה יגרע האבל משאר כל אדם לענין תפלה המחויב בה ככל שאר האדם. אשר על כן הפשתי ומצאתי בתשו' הרא"ש כלל כ"ז סי' ב' והנני מעתיק כל הסי' כדי שתדע במאי מיירי הרא"ש וז"ל: ואבל אינו יוצא מפתח ביתו שבת ראשונה לשמוע ברכת מילה וברכת חתנים והאי דקשיא לך דאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה היינו במצות עשה שבגופו ציציית ותפילין או לימול את בנו אבל לילך למילה ולחופה לשמוע הברכה בשביל גמילות חסדים אין לו לצאת מפתח ביתו וכשמתפללין בבית האבל אם אין שם אחר שיתפלל יכול האבל להתפלל ולהוציא אחרים י"ח כי האבל חייב בכל המצות עכ"ל.

והנה יש לפרש דברי הרא"ש בשני פנים האחד מדפתח הרא"ש ואבל אינו יוצא מפתח ביתו לשמע ברכת מילה וחופה ונמשך לדבר גם לענין תפלה שאין האבל יוצא מפתח ביתו לילך לבהכ"נ להוציא אחרים י"ח אלא אם אין שם אחר זולתו שיוציאם, ולעולם איירי ביוצא מפתח ביתו דלהכי כלל שני הדינים בסי' אחד דשויים הם ויבואו שניהם כאחד. אמנם אם האבל בביתו והאחרים באים אצלו לביתו להתפלל עמו פשיטא דיכול האבל להתפלל אפי' אבל על שאר קרובים להוציא הרבים י"ח ומזה לא דבר הרא"ש דפשיטא הוא +ואני הפעוט ק"ל דברי הרב אלה דהא ל' הרא"ש פשוט דאפי' כשמתפללין עמו בביתו א"י להתפלל להוציא אחרים י"ח אלא א"כ אין שם אחר שיכול להתפלל להוציאם י"ח דוק במ"ש

וכשמתפללין בבית האבל אם אין שם אחר וכו' ואיך כ' דמזה לא דבר הרא"ש ומהיכא תיתי לו' דפשיטא להרא"ש היפך דבריו המפורשים ונראה שגם הרב כבר נרגש מזה וע"כ כ' דפירוש שני מחוור יותר ודוק. (אב' ח"ן). + וזה דלא כבה"י דמחלק בין אבל על אב ואם לאבל על שאר קרובים. והפי' השני דאיירי שכבר נתפלל האבל לבדו ובאים אח"כ להתפלל אצלו דאז ודאי לכתחלה לא יתפלל הוא להוציאם אא"כ אין אחר שיודע להוציאם וכדאי' בש"ע א"ח סי' ס"ט סוף ס"א ובסי' רע"ג ס"ד. ואעיד לי עד נאמן רבי' ירוחם תלמיד הרא"ש שכ' בדף רס"ה ע"ד וז"ל: אבל לאחר שיתפלל הוא יכול להתפלל להוציא אחרים י"ח דכיון שהוא חייב במצות. כל המחויב בדבר יכול להוציא אחרים כ"כ המפרשים עכ"ל. ממה שכ' אבל לאחר שיתפלל הוא מוכח שנתפלל בביתו כבר לבדו ובאו אחרים להתפלל בביתו שיכול להתפלל פעם שנית כדי להוציאם וכי דיניה שכ' הרא"ש נמי דקתני אבל לאחר שיתפלל מוכח שכבר התפלל לבדו אלא שהם באים אצלו להוציאם דקי"ל דאפי' יצא מוציא אם אין אחר בקי וכמ"ש (הב"י) /טור או"ח/ בס"י ס"ט וסי' רע"ג. ופי' שני מחוור יותר ודברי רי"ו הן דברי הרא"ש רבו ודוק. ויעויין בס' פר"ח סי' תפ"ט ס"ח וסי' תקפ"ה דמשיג על הש"ע שכ' בס"י רע"ג דדוקא שאינם יודעים אם כבר יצא שמוציאם והוא ז"ל פסק דמוציא אפי' הבקי מהא דאי' בפ' ראוהו ב"ד כל המצות אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין. גם הרח"א בס' מקראי קדש פסק כן בס"י תפ"ט ע"ש וא"כ כ"ש הכא שמוציא אף לד' מר"ן הש"ע:

שו"ת אנרות משה יורה דעה חלק ד סימן ס

ב. במחלוקת השו"ע והרמ"א אם עדיף שהאבל יתפלל להוציא את הרבים, או שיעשה כן אם אין אחר.

בהא דכתב בש"ע סי' שפ"ד סעיף ג', אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן יכול האבל להתפלל. שהוא שלא כדכתב הרמ"א בסוף סימן שע"ו, דבימות החול מי שיודע להתפלל יתפלל ויותר מועיל מקדיש יתום, שלא נתקן אלא לקטנים. ובב"ח סי' שפ"ד איתא שהוא מחלוקת, שהטור בשם הרא"ש בתשובה כ' שאין לו להתפלל לכתחילה, ומהרש"ל כתב דאדרבה מצוה קעביד דמלך מלכי המלכים חפץ בכלים שבורים דכתיב לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה. וכן סובר הרמ"א. ובבית הלל כתב שלא פליגי. דאף להרמ"א הוא דוקא לאבל על אביו ואמו משום שהוא מועיל יותר מקדיש, אבל שאר אבלים שאין אומרים עליהם קדיש אין להם להתפלל לפני העמוד.

ולע"ד תמוה חילוק זה. שאם בעצם אין לאבל להתפלל אפילו רק כשהוא אבל על שאר מתים, שהוא משמע מטעם שאינו כבוד למקום – מדחזינן שמהרש"ל שפליגי הוא משום

להבין את התפלה

שהקרא גילה דמלך מה"מ אדרבה הפין יותר בכלים שבורים, הרי דטעם הטור בשם הרא"ש שאסור הוא משום שעכ"פ הקהל צריכין לשלוח מה שיותר כבוד – א"כ כ"ש שאין הבנים שהם יותר נשברים, שאין להם להתפלל לפני העמוד להטור בשם הרא"ש. וכיוון שמה שאינו כבוד לפני המקום אינו ראוי שיהיה שליח הציבור אף שתפילתו עדיפא, לא שייך שיהיה זה מועיל יותר לנשמת אביו ואמו, וצ"ע טעם הבית הילל. ולכן לדינא אין לחלק בין האבלים, דלהב"ח שכן משמע יותר שפליגי, ומנהגנו כמהרש"ל ורמ"א שהאבלים אדרבה מתפללין לפני העמוד מטעם לב נשבר. והוא גם לשאר אבלים כאחים, וכ"ש אב שאבל על בנו ר"ל, שאין לב נשבר יותר ממנו, יכולין להתפלל. אך אין תפילתן מועיל לנשמת המת כתפלת בנים. אבל אם רוצים, רשאים, ואולי יש גם מעלה בתפילתן, מאחר שמה שמתפללין הם, הוא עבור המת. כמו שנוהגין שבליטא בנים אומר אחד מהקרובים, וגם איש אחר שאינו קרוב, גם קדיש עבור המת, וכן נוהגין למעשה. ותירוץ ב' דעה"ש (סי' שפ"ד סעיף ח') דהמחבר איירי להוציא רבים ממש, כמו שהיה בזמן הקדמון, לא נכון. שבזמן המחבר וגם לא בזמן הרא"ש, ועוד קודם, לא הוציאו את הרבים ממש (טור או"ח ריש סי' קכ"ד).

SUMMARY

1. It is inappropriate to compare תשעה באב to אבלות concerning the issue of reciting the line of תתקבל since that line is excluded on תשעה באב because of the following verse in מגלת איכה:

כי אזעק ואשוע סתום תפלתי (איכה ג' ה').

Translation: Though I would cry out and plead, He shut out my prayer.

There is no basis to argue that the עולם של רבונו shuts out the prayers of a mourner.

2.

One basis for allowing the mourner to recite the line of תתקבל:

משום דמוטב שיתפלל האבל להוציא אחרים ידי חובותם משתתבטל תפלת הצבור לגמרי. וכיון שהאבל הוא הש"צ גם אחר מן הצבור אינו אומרה ונמצא תפלת תתקבל צלותהון מתבטלת לגמרי, וא"כ הרי מוטב שהאבל יאמרנה משתתבטל לגמרי.

Translation: Because it is better that the mourner lead the prayers in order to assist those who need to fulfill their obligation to pray through him rather than have the public prayer cancelled. Once the mourner is the prayer leader, no one but he will say Tiskabel and if we did not allow him to do so, Kaddish Tiskabel will not be recited. Therefore it is better that the mourner says the line of Tiskabel rather than have the line not be said at all.

3.

One basis for not allowing the mourner to recite the line of תתקבל:

וכל זה בשאר נוסח התפלה שכולם אומרים אותו נוסח ממש, אבל תתקבל צלותהון שרק הש"צ אומרו עבור הצבור הוי כמוציא אחרים י"ה, והאבל אינו ראוי לכך כיון שמתוחה עליו מדת הדין וכו'.

Translation: It is fine to have the mourner be the prayer leader for all other parts of the service since everyone is also saying all of the words but the words of Tiskabel are only recited by the prayer leader on behalf of those congregated. It is as if he is doing so to help those present fulfill their obligation to recite the line of Tiskabel but it is not appropriate for a mourner to do so since G-d's attribute of strict judgment has inflicted him.

4.

Two attempts at reconciling the position of the רא"ש that a mourner should not initially be the שליח ציבור which appear contrary to our current practice:

והנה יש לפרש דברי הרא"ש בשני פנים האחד מדפתח הרא"ש ואבל אינו יוצא מפתח ביתו לשמע ברכת מילה וחופה ונמשך לדבר גם לענין תפלה שאין האבל יוצא מפתח ביתו לילך לבהכ"נ להוציא אחרים י"ה אלא אם אין שם אחר זולתו שיוציאם, ולעולם איירי ביוצא מפתח ביתו. והפי' השני דאיירי שכבר נתפלל האבל לבדו ובאים אח"כ להתפלל אצלו דאז ודאי לכתחלה לא יתפלל הוא להוציאם אא"כ אין אחר שיודע להוציאם וכדאי' בש"ע א"ח סי' ס"ט סוף ס"א ובסי' רע"ג ס"ד.

Translation: Let us explain the position of the Rosh in two ways: First way: The Rosh begins his comments by saying that a mourner should not leave his house to attend a Bris or a wedding and then he proceeds to speak about the mourner acting as the prayer leader. This also involves leaving the house. The Rosh is concerned about a situation in which the mourner goes to synagogue in order to be the prayer leader to assist those who cannot fulfill the obligation to pray on their own. Initially a mourner should not leaving his house to go to synagogue to act as the prayer leader but if noone else is capable of leading the services, he may leave his house to do so. Second way: it involves a case in which the mourner has already prayed on his own individually. Then ten men come to his house to pray with him. In that case, initially he should not act as prayer leader to assist those who cannot fulfill the obligation to pray on their own. He can do so if noone else is capable of doing so. That is what we find in Schulchan Aruch Orach Chaim 69, Siman 1 and Siman 273.

5.

One basis for permitting a mourner to act as שליח ציבור:

ומהרש"ל כתב דאדרבה מצוה קעביד דמלך מלכי המלכים חפץ בכלים שבורים דכתיב לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוזה.

Translation: The Maharshal wrote that the opposite is true. When a mourner acts as prayer leader, he is performing a mitzvah because G-d wants to hear the prayers of broken "vessels" as it is written: a broken and contrite heart, O God, You will not despise.

6.

One basis for not permitting a mourner to act as שליח ציבור:

שאם בעצם אין לאבל להתפלל אפילו רק כשהוא אבל על שאר מתים, שהוא משמע מטעם

להבין את התפלה

שאינו כבוד למקום.

הרי דטעם הטור בשם הרא"ש שאסור הוא משום שעב"פ הקהל צריכין לשלוח מה שיותר כבוד.

Translation: If it is true that a mourner should not act as prayer leader after the death of any relatives other than his mother or father, that means that the reason for not doing so is out of respect for G-d.

The reason of the Tur who said in the name of the Rosh that it is prohibited for a mourner to be prayer leader must be because the congregation should be sending someone more appropriate to pray for them

7.

Rabbi Moshe Feinstein's ruling on the issue of permitting a mourner to act as שליח ציבור:

מנהגנו כמהרש"ל ורמ"א שהאבלים אדרבה מתפללין לפני העמוד מטעם לב נשבר.

Our custom is like that of the Maharshal and the Ramah that mourners are permitted to act as prayer leaders because their prayer is the prayer of a person who has a broken heart.

This article would be incomplete if the following two issues were not addressed. Those who hold that a mourner should not act as prayer leader during the initial seven days of mourning should also prohibit the mourner from reciting קדיש יתום during that same time since a mourner recites קדיש יתום as a substitute for the שליח ציבור. Second: why did the שליח ציבור, the טור and the שולחן ערוך discuss the issue of whether a mourner can act as שליח ציבור during the first seven days of his mourning in the same section in which they discussed the issue of a mourner studying and teaching תורה during the same period? The obvious answer is that it was the result of their relying on the גמרא in 'מועד קטן דף כא' in גמרא. However, that source dealt only with the issue of a mourner studying and teaching תורה. One can also argue that the שליח ערוך, the טור and the רא"ש see a connection between תפלה and לימוד תורה. That perception of תפלה is in line with the view that was expressed last week that תפלה is an activity that is sandwiched between sessions of learning תורה. In other words, לימוד תורה is such an integral part of תפלה that prohibiting a mourner from teaching תורה becomes *ipso facto* a prohibition against a mourner reciting תפלה on behalf of others.